

Școala Națională de Studii Politice și Administrative
Școala Doctorală Multidisciplinară
Domeniul Științe Politice

TEZĂ DE DOCTORAT

**ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE DE
SECURITATE ÎN TRANSFORMĂRILE GLOBALE**

- rezumat -

Coordonator științific: prof.univ.dr. Mihail E. IONESCU

Autor: Alexandra E. TIMOFTE

București, 2023

CUPRINS

Lista abrevierilor.....	5
Introducere – <i>De ce organizații internaționale și transformări globale</i>	6
Revizuirea literaturii.....	13
Capitolul I – Sistem, stat și putere în relațiile internaționale	18
I.1.1 Nivelurile de analiză și sistemul internațional.....	18
I.1.2 Niveluri alternative de analiză.....	22
I.1.3 A treia imagine - sistemul internațional: istoric și caracteristici.....	23
I.2 – Statul ca entitate social-politică.....	29
I.3 – Puterea în relațiile internaționale.....	33
I.3.1 – Tranziția de putere.....	40
Capitolul II – Cooperare și organizații internaționale.....	49
II.1 – Cooperare și formalizare internațională.....	50
II.1.2 – Teorii ale cooperării – dilema prizonierului.....	52
II.2 – Centralitate și independență.....	60
II.3 – Putere și organizații internaționale de securitate.....	67
Capitolul III – Primul Război Mondial și emergența organizațiilor internaționale.....	88
III.1 – Premisele schimbării și (dez)ordinea interbelică.....	88
III.2 – Tranziția de putere și lipsa răspunderii internaționale.....	97
III.3 – Universalizarea cooperării internaționale – Liga Națiunilor.....	100
Capitolul IV – Sistemul internațional post-război și stabilitatea bipolarității.....	117
IV.1 – Debutul rivalității.....	118
IV.2 – Securitatea transatlantică versus securitatea de tip sovietic.....	122
IV.2.1 NATO.....	125
IV.2.2 Tratatul de la Varșovia.....	129
IV.3 Stabilitatea bipolarismului – echilibrul de forțe în Europa și rolul organizațiilor internaționale de securitate.....	132

Capitolul V – Rolul NATO în tranziția pașnică de la bipolarism la unipolarism.....	140
V.1 – Mediul de securitate post-război rece.....	142
V.2 – NATO: centralitate și independență.....	145
V.3 – NATO în epoca post-război rece și rolul său în stabilizarea sistemului internațional.....	150
<i>Concluzii</i>	159
Postfață.....	166

Bibliografie

Rezumat

Organizațiile internaționale, ca temă de dezbatere în lucrările cercetătorilor, au început să primească din ce în ce mai multă atenție atunci când rolul pe care îl joacă a devenit evident. Cu un debut mai degrabă timid – istoriografia consemnează că primele organizații internaționale din perioada sistemului westfalic au fost cele pentru afaceri economice care tratau/reglementau navigația fluvială pe Dunăre – organizațiile internaționale au luat avânt în special în secolul XX. Prima mare organizație a apărut în urma impulsurilor președintelui american Woodrow Wilson care a militat pentru diplomația deschisă, mai degrabă decât pentru diplomația secretă din spatele ușilor închise ale cancelariilor și guvernelor statelor lumii, caracteristică în special pentru perioada de dinainte de Primul Război Mondial. Astfel, în timp ce primul din cele 14 puncte ale președintelui Wilson milita pentru acest nou tip de diplomație fără a face trimitere exactă la multilateralism, ne-am putea gândi că o consecință a disponibilității statelor de a-și asuma public, pe scena internațională, tratatele pe care le încheiau cu alte țări a condus la cunoașterea intereselor comune și alinierea lor într-o manieră care să servească, cel puțin, cel mai slab obiectiv al celor care se așezau la masă. De exemplu, dacă Franța ar fi fost interesată de un parteneriat – fie el economic sau militar – cu Italia pentru facilitarea navigației în Marea Mediterană, lucru asumat public, atunci exista posibilitatea ca alte state riverane Mării Mediterane, precum Spania sau Grecia, să fie interesate de o astfel de cooperare. Asumarea publică a deschiderii spre cooperare a reprezentat în sine o schimbare.

Pe aceeași linie, ideea de transformare în relațiile internaționale este mai degrabă un truism. Cu greu ar putea vorbi cineva despre relațiile internaționale fără să surprindă constanța cu care lucrurile se schimbă, indiferent că este vorba de domenii înalte (*high*) precum cel economic, militar și politic sau domenii joase (*low*) precum cel social, cultural sau de mediu. Pe lângă domeniile în cadrul cărora are loc schimbarea și anvergura schimbărilor, respectiv nivelul la care se produc sunt aspecte care trebuie luate în calcul. Pot exista schimbări în diferite arii, dar mai ales la diferite niveluri: pe plan național, regional sau global, cu consecințe variate asupra statelor lumii. În cazul schimbărilor de la nivel global impactul are potențialul de a afecta toți actorii, dar nu în aceeași măsură, în timp ce schimbările de la nivelurile inferioare au mai degrabă reverberații limitate spațial, dar cu posibile implicații cruciale pentru cei vizați. Este adevărat și că, o schimbare de pe plan național sau regional are potențialul de a genera efecte semnificative care să se răspândească la niveluri superioare. De exemplu, lupta pentru putere în Asia de Sud-Est, dintre India-Pakistan, a generat o schimbare în plan regional dând naștere unui nou stat – Bangladesh – fără schimbări majore la nivel global. De cealaltă

parte, invadarea Poloniei de către Germania la 1 septembrie 1939 a atras foarte repede state de pe întreaga scenă internațională, dând naștere celui mai devastator război din istoria recentă, cu consecințe asupra tuturor actorilor mai mult sau mai puțin implicați.

Incertitudinea legată de organizațiile internaționale a fost unul dintre motivele determinante pentru care am ales să abordez rolul organizațiilor internaționale pe arena politicii mondiale. Pe de o parte, este cunoscut faptul că secolele XX și XXI sunt secolele apariției și consolidării celor mai numeroase și longevive organizații internaționale. Pe de altă parte, pentru că statele s-au bucurat mereu de lumina reflectoarelor și atenția teoreticienilor din domeniu, organizațiile internaționale au continuat să fie tratate marginal în ciuda creșterii numărului lor și a diversificării subiectelor abordate.

Anul 1991 este reprezentativ pentru întreaga arenă internațională, având în vedere schimbarea sistemică care are avut loc, la momentul respectiv, prin dispariția unui pol de putere. Implozia Uniunii Sovietice și destrămarea rețelei sale de influență a reprezentat un șoc. Schimbarea în sine nu este o noutate în sistemul internațional. Modalitatea de realizare a acesteia în 1990, însă, este cât se poate de originală pentru că nu s-a produs prin războaie de proporții care să afecteze/destabilizeze sistemul. Suplimentar, chiar și noile provocări care au apărut în plan global nu au acționat ca un catalizator destabilizator așa cum s-a întâmplat în perioada interbelică, de exemplu, sau în epoca prenapoleoneană. Care ar putea fi sursele stabilități sistemice post-război rece? Aceasta este întrebarea de bază de la care a pornit curiozitatea mea privind rolul organizațiilor internaționale în plan global, cu precădere în ceea ce privește transformările de la nivelul sistemului internațional. Prin lucrarea de față mi-am propus să testez ipoteza potrivit căreia **organizațiile internaționale au jucat un rol important în transformările pașnice de la nivelul sistemului, având inclusiv o contribuție la stabilizarea sistemului în momentul post-transformare.** Pentru un plus de claritate a ideilor, am expus într-o manieră sistematică procesul pentru testarea ideii de mai sus. Astfel, lucrarea a avut în vedere oferirea unor răspunsuri la mai multe întrebări după cum urmează:

1. Cu toate că statele sunt considerate, de cei mai mulți teoreticieni, actorii principali pe scena internațională și elementele fundamentale care determină tranziția de putere, în ce măsură organizațiile internaționale ar putea să contribuie la schimbarea pașnică de la nivelul sistemului?
2. Organizațiile internaționale, în baza unor caracteristici precum centralitatea și independența, au capacitatea de a influența comportamentul statelor?
3. Dincolo de interpretarea puterii naționale caracteristică statelor, se poate vorbi de organizații internaționale care să dețină elemente ale puterii, în special din spectrul elementelor intangibile ale puterii?

Pentru determinarea relației dintre organizații și state, am explorat măsura în care puterea pe care statele o dețin ar putea să fie atribuită și organizațiilor internaționale. Complementar, pentru a răspunde întrebărilor de mai sus am avut în vedere două obiective principale, cărora le-au fost subsumate o serie de obiective secundare. Astfel, obiectivele principale constau în trasarea dimensiunii teoretice, respectiv observarea manifestării acesteia în cadrul relațiilor dintre state și organizațiile internaționale, în timp ce obiectivele secundare au vizat:

- prezentarea, într-o manieră comprehensivă, a ideilor de sistem internațional și niveluri de analiză;
- surprinderea caracteristicilor statului și formării acestuia;
- analizarea particularităților ideii de putere în relațiile internaționale, respectiv a procesului privind tranziția de putere;
- prezentarea principalelor elemente definitorii ale organizațiilor internaționale;
- enumerarea și prezentarea, pe scurt, a celor mai importante organizații internaționale care au ca obiect de activitate securitatea, fie că e vorba de securitatea regională, fie că se referă la securitatea globală;
- surprinderea elementelor de interes din perioada primei organizații globale cu preocupări privind securitatea internațională;
- analizarea perioadei războiului rece din perspectiva principalelor organizații militare;
- evaluarea și testarea ipotezelor luând în calcul rolul și impactul NATO în cadrul sistemului internațional.

Metodologia care a stat la baza cercetării a fost una eminentemente calitativă, cu mici excepții în cazul prezentării unor statistici cu privire la elementele puterii naționale, care nu au putut fi prezentate altfel. Având în vedere scopul lucrării, metodele calitative au fost considerate cele mai potrivite, astfel că, în cadrul cercetării, utilizez analiza de conținut și analiza istorică, studiul de caz și, nu în ultimul rând, comparația. Pentru o perspectivă cât mai cuprinzătoare privind subiectul am aplicat și un interviu bazat pe patru întrebări care să centralizeze expertiza unor practicieni din domeniul relațiilor internaționale. După culegerea datelor prin metode precum analiza documentelor și analiza de conținut, interpretarea și comparația au contribuit la consolidarea argumentației și oferirea răspunsurilor la întrebările de cercetare propuse. În completarea demersului de cercetare, o parte semnificativă a lucrării a fost dedicată studiului de caz aplicat pe NATO. Fiind o metodă mai degrabă observațională sau quasi-experimentală, după cum o numește Sephen van Evera, aceasta îmbină dimensiunea teoretică cu dimensiunea practică contribuind în același timp la emiterea unor afirmații deductive

(Van Evera, 1997, p. 28). Astfel, pentru o analiză comprehensivă, lucrarea a vizat etape ce au constat în operaționalizarea conceptelor cum ar fi organizații internaționale, sistem internațional, putere, cât și etape ce au cuprins analiza istorică a relațiilor internaționale unde atât statele, cât și organizațiile internaționale, sunt actori relevanți, dar și în analiza de conținut a documentelor și declarațiilor emise de state și de reprezentanții organizației internaționale aleasă spre a fi analizată, în cazul de față, NATO. Proiectul de cercetare și-a propus să aducă un plus domeniului relațiilor internaționale prin prezentarea unor perspective care să conteste abordările tradiționale statocentrice. De asemenea, cercetarea vizează completarea unor perspective care admit totuși importanța altor actori, precum organizațiile internaționale, în domenii de importanță deosebită precum cel a securității.

Contextul analizării rolului organizațiilor internaționale pe arena globală implică abordarea unor concepte precum *sistem internațional*, *stat* și *niveluri de analiză*. Având în vedere primordialitatea statului în relațiile internaționale începând cu anul 1648, lucrarea prezintă, pe scurt, apariția și evoluția acestuia în plan european, respectiv universalizarea lui ca formă de organizare politico-socială. Max Weber prezintă statul ca deținător legitim al monopolului asupra mijloacelor violente în interiorul unui spațiu predefinit (Weber, 2004), în timp ce Joseph Strayer analizează modalitatea în care, pe parcursul istoriei, forme concurente de manifestare a autorității asupra indivizilor – imperiul, biserica – au pierdut competiția cu cel dintâi (Strayer, 1970). Ca urmare a înlocuirii mercenarilor prin dezvoltarea unor armate permanente în baza colectării unor taxe suplimentare și unificării comenzii asupra forțelor armate (Tilly, 1985) statele au ajuns să fie unicele capabile să provoace, să ducă, dar mai ales să supraviețuiască războaielor hegemonice (Modelska, 1987). În trei sute de ani de evoluție statală – de la 1648 și până după Al Doilea Război Mondial – au existat puține puncte de vedere care să combată ideea primordialității statelor. Lucrarea de față nu și-a propus să schimbe această abordare, ci mai degrabă să o completeze cu perspective asupra rolului pe care alți actori de la nivel internațional îl pot avea atât asupra statelor, cât și asupra sistemului internațional.

Dezbaterile în jurul ideilor de *sistem internațional* și de *niveluri de analiză* au fost inițiate de Kenneth Waltz care, în lucrările sale *Omul, statul și războiul* (2001)¹, respectiv în *Teoria politicii internaționale* (1979) a atras atenția asupra interacțiunilor diferite în funcție de nivelul pe care îl analizăm, a modului în care nivelurile diferite se suprapun, respectiv a modalității prin care structura sistemică poate influența comportamentul statelor. Complementar, David Singer (1961), a oferit o descriere detaliată a modului în care ar trebui utilizate nivelurile de analiză pentru înțelegerea și

¹ Publicată inițial în limba engleză în 1959.

explicarea relațiilor internaționale. Acesta din urmă atrage atenția asupra obiectivelor asumate de către un cercetător atunci când alege unul dintre cele două niveluri de analiză pe care le consideră el – statal și sistemic – pentru că fiecare dintre ele răspunde și oferă explicații diferite: în timp ce nivelul statal are calitatea de a fi detaliat, dar necuprinzător, nivelul sistemic oferă avantajele unei imagini de ansamblu, dar riscă să piardă particularitățile relațiilor internaționale din cauza generalizării (Singer, 1961).

Subiectul supus cercetării a necesitat consultarea unei bibliografii vaste, atât din spectrul teoretic, cât și din cel practic. În ceea ce privește dimensiunea teoretică, pe lângă conceptele menționate anterior, o mare parte a lucrării gravitează în jurul conceptelor de *putere*, *tranziție de putere* și *organizații internaționale*. Puterea, în relațiile internaționale, a fost abordată în special în asociere cu statele naționale. Astfel, autori precum Hans Morgenthau (1948), Martin Wight (1998) sau Kenneth Waltz (2001) au descris și analizat puterea statelor, respectiv preocuparea constantă a acestora de a o dobândi. Puterea națională este asociată elementelor tangibile și intangibile – populație, teritoriu, resurse naturale, calitatea administrativă și diplomația – așa cum le descriu autorii menționați anterior, respectiv scopurile pentru care această putere este utilizată – asigurarea securității. Este evident că, în ciuda faptului că sunt constituite de state, organizațiile internaționale de securitate nu dețin elementele puterii naționale. Totuși, ar fi greșit să excludem posibilitatea ce acești actori să nu dețină niciun fel de influență pe plan global, având în vedere numărul mare de organizații internaționale care au apărut de-a lungul secolului XX (Singer & Wallace, 1970). În anii '70 - '80, organizațiile internaționale au trezit interesul teoreticienilor în special în ceea ce privește activitatea acestora în domeniul economic, printre autorii cei mai cunoscuți care au abordat acest subiect fiind Susan Strange (Strange, 1997), Robert Keohane și Joseph Nye (Keohane & Nye, 2009). Impactul instituțiilor economice asupra relațiilor din politica mondială a fost subestimat și risca să fie trecut cu vederea pentru că statele pierd din vedere actorii concurenți de pe arena internațională, cu puteri asemănătoare (Strange, 1997, pg. 302-303). De cealaltă parte, Keohane și Nye, în contextul asocierii statului cu puterea de tip hard, argumentează în favoarea rolului relațiilor economice dintre state pentru a diminua accentul exagerat plasat asupra dimensiunii militare (Keohane & Nye, 2012, p. 263).

Unul dintre procesele fundamentale cu un impact major asupra relațiilor internaționale este cel privind tranziția de putere. Din acest punct de vedere se remarcă abordările lui Robert Gilpin (1981), Abramo Organski (1958), respectiv George Modelski (1987). Fiecare dintre cei trei autori tratează în mod distinct problematica tranziției de putere. Astfel, în timp ce Organski analizează suma capacităților naționale, corelându-le cu intenția și capacitatea statelor de a se angaja într-un război

hegemonic pentru prealuarea acestui statut (Organski, 1958), Gilpin se referă mai degrabă la corelația dintre putere și prestigiu, respectiv predispoziția statelor naționale de a declanșa un război hegemonic în situația în care câștigurile surclasează costurile, iar obiectivul vizat este schimbarea ordinii internaționale în favoarea sa (Gilpin, 1981). Modelski introduce o perspectivă inedită, privind schimbarea mai degrabă ca un proces inevitabil, fiecare ficlu hegemonic trecând prin patru faze care corespund declanșării unui conflict global, stabilirea învingătorului care este și noul hegemon, delegitimare acestuia, deconcentrarea puterii și provocarea unui alt conflict militar la nivel global a cărei miză este puterea hegemonică (Modelski, 1987).

În contextul schimbărilor inevitabile de la nivelul sistemului internațional – numărul polilor de putere în funcție de distribuția acestuia – în lucrarea de față, organizațiile internaționale sunt analizate din perspectiva puterii pe care ar putea să o dețină. În baza puterii ele ajung să influențeze, pe de o parte sistemul internațional ca atare și, pe de altă parte, actorii statali din cadrul acestuia. Pentru o astfel de analiză voi aplica modele teoretice propuse de Yoram Haftel și Alexander Thompson (2006), respectiv Kenneth Abbott și Duncan Snidal (1998). Abbott și Snidal au înaintat conceptele de centralitate și independență, iar Haftel și Thompson au propus modele teoretice de identificare și testare a acestora.

Rămâne totuși dezbateră capacităților organizațiilor internaționale, având în vedere că acestea nu dețin elemente ale puterii tangibile. Pentru analizarea conceptului de putere a organizațiilor internaționale nu am luat în considerare un autor anume, ci am introdus conceptul de *putere în termeni de comportament*. Pentru a defini și identifica elemente ale puterii în termeni de comportament, lucrarea descrie și analizează tipuri de putere intangibilă identificate și prezente în relațiile internaționale. Printre acestea se numără: puterea normativă și de reglementare; puterea cooperativă; putere sancționatorie și nu în ultimul rând, puterea blândă (soft power), aceasta din urmă fiind una din caracteristicile utilizate preponderent în legătură cu puterea de atracție americană (Nye, 1991). Idei asemănătoare au fost dezvoltate de autori precum John Vogler și Charlotte Bretherton (2006), Hazel Smith (2002) sau Karen Smith (2003). Însă toți acești autori, la începutul secolului, s-au concentrat pe analiza Uniunii Europene ca actor distinct și cu o putere de influențarea semnificativă asupra relațiilor internaționale, în general, și a statelor, în particular. Noutatea lucrării de față constă în focalizarea atenției asupra organizațiilor internaționale de securitate (Liga Națiunilor, pe de o parte, și NATO, pe de altă parte).

Chiar și după o perioadă considerabilă de timp de la multiplicarea organizațiilor internaționale pe arena globală, se păstrează un grad considerabil de scepticism cu privire la impactul acestora asupra statelor. Dezbateră clasică dintre John Mearsheimer și Robert Keohane și Lisa Martin privind

rolul instituțiilor internaționale a fost un pas important spre agreerea rolului pe care organizațiile internaționale îl pot avea în raport cu statele. Și în timp ce Mearsheimer respinge orice contribuție semnificativă pe arena internațională, având în vedere că instituțiile internaționale sunt, în accepțiunea lui, doar un instrument suplimentar de promovare a intereselor celui mai puternic actor (Mearsheimer, 1994), răspunsul lui Keohane și Martin relevă mai degrabă premisele pentru studiul de față, aceștia din urmă încurajând, prin abordarea lor, continuarea cercetării rolului organizațiilor internaționale prin testarea și argumentarea în termeni practici a influenței pe care acestea o pot avea asupra statelor (Keohane & Martin, 1995).

În ceea ce privește dimensiunea practică, resursele bibliografice de bază sunt constituite din documentele oficiale ale Ligii Națiunilor și ale NATO. Pe lângă actele fondatoare ale celor două organizații, lucrarea analizează și deciziile, respectiv documentele strategice ale acestora în încercarea de a evalua, în conformitate cu cadrul teoretic specificat anterior – privind centralitatea, independența – puterea pe care acestea o dețin sau au deținut-o în raport cu statele membre și cu sistemul internațional ca atare.

Lucrarea este structurată pe cinci capitole. Primul capitol cuprinde o analiză a conceptelor de sistem internațional, stat și putere – inclusiv tranziția de putere. Fiecare dintre aceste concepte este analizat din perspectiva felului în care a fost definit de către teoreticieni, dar și din perspectiva evoluțiilor înregistrate. Capitolul cuprinde și o prezentare a nivelurilor de analiză, a perspectivelor asupra conceptului de sistem internațional și a componentelor sale. Unul din elementele centrale a fost reprezentat de putere și teoriile privind tranziția de putere.

După expunerea unor concepte precum sistemul internațional, statul și puterea, cel de-al doilea capitol analizează conceptele de cooperare, organizații internaționale și caracteristici ale acestora. Cooperarea este analizată din perspectiva evoluțiilor înregistrate de-a lungul istoriei, dar mai ales din punct de vedere al teoriilor cu privire la metode de impulsivitate, respectiv descurajare a cooperării internaționale, precum dilema prizonierului. Capitolul abordează și ideea organizațiilor internaționale, a evoluției acestora și a rolului pe care l-ar putea juca în promovarea păcii și stabilității internaționale. Drept caracteristici fundamentale ale organizațiilor internaționale am ales centralitatea și independența. În baza acestor argumente și în oglindă cu primul capitol, cercetarea argumentează că organizațiile internaționale dețin un grad de autonomie și putere care le oferă capacitatea de a avea un rol mult mai influent pe scena internațională decât sunt dispuși unii autori să admită.

Având în vedere că, din considerente de spațiu și timp, nu pot supune analizei întregul spectru de organizații internaționale trecute și existente, m-am limita la cele din domeniul securității, care se

preocupă în special de menținerea unui climat de pace și care au capacitatea politică și militară de a îndeplini acest scop, considerate și unele dintre organizațiile cu rolul cel mai important la nivel internațional, având în vedere prioritatea securității în ierarhia intereselor naționale. Astfel, al treilea capitol are o abordare istorică, având ca element central perioada de dinainte și de după apariția primei organizații internaționale cu caracter global care se preocupa de securitatea și pacea internațională – Liga Națiunilor sau Societatea Națiunilor. Capitolul este structurat în două părți. Prima parte va cuprins elemente ale transformărilor globale care au avut loc după Primul Război Mondial, incluzând aici disputele dintre cei mai mari actori globali de la momentul respectiv și competiția dintre ei, dar și diferențele dintre elementele puterii pe care aceștia o dețineau. Suplimentar, în termeni de putere, capitolul expune și o statistică a indicatorilor materiali și non-materiali asociați puterii pe care statele o dețineau, respectiv a traiectoriei ascendente a SUA pe plan global. Acest capitol are ca scop prezentarea cadrului în care a apărut Liga Națiunilor, dar și rolul pe care statele l-au avut pe arena internațională, precum și relaționarea dintre Ligă și membrii constituenți. A doua parte analizează Liga, în concordanță cu modelul analitic propus în capitolul anterior privind centralitatea și independența organizațiilor internaționale, respectiv a autonomiei și puterii de care ar putea să dispună pentru a influența sistemul internațional și statele din cadrul acestuia.

Al patrulea capitol, după modelul celui anterior, aduce cercetarea mai aproape de timpul prezent. El cuprinde o istorie a apariției Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) în oglindă cu Tratatul de la Varșovia. Acesta are rolul de a creiona, din punct de vedere istoric, dinamica bipolară a secolului trecut care a fost dominată de rivalitatea dintre Washington și Moscova, fiecare având ambiții reificate aproape simetric din punct de vedere al perspectivelor asupra organizațiilor internaționale. Cele două organizații au fost alese în virtutea caracterului politico-militar asumat.

Al cincilea și ultimul capitol al lucrării testează însăși ipoteza propusă de către acest studiu și anume rolul pe care organizațiile internaționale de securitate și-l pot aroga în situația unor transformări globale substanțiale. Mai exact, rolul pe care NATO l-a jucat în cadrul tranziției pașnice de putere de la nivelul sistemului internațional în perioada de după încheierea războiului rece. Capitolul cuprinde o analiză a distribuției puterii în sistemul internațional, pe de o parte, și o expunere detaliată și o analiză în profunzime a NATO, pe de altă parte. Analiza NATO din acest capitol urmează același model analitic aplicat și în cazul evaluării Ligii Națiunilor din perspectiva centralității și independenței, respectiv a autonomiei și puterii în termeni de comportament, pe care o deține, independent de statele membre. Evaluarea din acest ultim capitol a relevat un rol considerabil în influențarea statelor, atât pe cele care erau deja membre, cât și pe cele care erau în afara Alianței. Pe plan intern se remarcă puterea coordonatoare, dar și capacitatea de a impune norme și standarde. Pe

plan extern, soft powerul NATO a contribuit în proporții covârșitoare la stabilizarea continentului european ulterior imploziei URSS și a vidului de putere lăsat de căderea zidului Berlinului, prin atragerea statelor comuniste care au adoptat și implementat grila de valori occidentale. Așa cum am specificat anterior, cu toate că cei trei C au fost statuați oficial prin Tratatul de la Lisabona, NATO a acționat pentru apărarea colectivă, securitatea colaborativă și managementul crizelor. Dimensiunea privind managementul crizelor a fost cu atât mai importantă în imaginea de ansamblu a sistemului internațional cu cât, în perioada imediat următoare destrămării lumii comuniste s-au amplificat conflictele intrastatale care ar fi riscat să cuprindă și alte regiuni. Suplimentar, prin proiecte precum Dialogul Mediteranean și PfP, NATO și-a extins aria de activitate și legăturile cu state din afara Alianței, lărgind în acest fel inclusiv capacitatea de influențarea a actorilor internaționali.

În urma analizei expuse, putem considera că ipoteza propusă – privind rolul organizațiilor internaționale de securitate în transformările globale – este confirmată, dar aceasta comportă o serie de nuanțe și precizări. Pe de o parte avem Liga Națiunilor care nu putut asigura un climat de stabilitate și securitate la nivel internațional și, pe de altă parte, avem NATO care a reușit să absoarbă parțial din șocul transformării. În ceea ce privește mediul de securitate de după Primul Război Mondial, trebuie precizat faptul că acesta avea o serie de particularități. Era începutul erei privind cooperarea formală. Statele încă vedeau cu scepticism angajarea deschisă în formate de cooperare și cu atât mai puțin considerau că acțiunile lor ar putea să fie pedepsite prin aplicarea unor sancțiuni din partea unei organizații internaționale, aspect care a fost demonstrat și practic. Lipsa instrumentelor necesare izolării și sancționării statelor care încălcau principiile internaționale a afectat atât imaginea cât și capacitatea organizației de a fi privită cu seriozitate. În plus, schimbarea sistemică în urma căreia a apărut s-a realizat prin modificarea valorilor internaționale și mai puțin prin modificarea numărului de poli de putere, centrul de greutate mutându-se de fapt din Europa (Mara Britanie) către America (SUA). Liga Națiunilor rămâne un reper în ceea ce privește cooperarea formală, însă aceasta și-a atins limitele destul de repede fiind influențată mai degrabă de state și de contextul internațional, decât capabilă să acționeze în sens invers.

Raportându-ne la cele trei tipuri de schimbare clasificate de Robert Gilpin: *schimbarea de sisteme* care echivalează cu modificări privind tipul actorilor de pe arena internațională; *schimbarea modului de interacțiune* dintre actori care se referă la regulile care guvernează comportamentul statelor pe arena internațională și *schimbarea sistemică* tranziția de la o *guvernare* la alta, prin înlocuirea unei puteri din sistem, putem conchide că schimbarea din anii '90 a fost o schimbare sistemică pentru că polul sovietic a fost înlocuit de către cel american (Gilpin, 1981, pg. 39-40). Consolidarea rolului NATO s-a realizat printr-o transformare a mediului de securitate în sensul

schimbării polilor de putere, cel de-al treilea tip de schimbare. Comparativ cu perioada interbelică, raportarea la valorile internaționale nu a suferit modificări drastice: majoritatea statelor foste comuniste au renunțat rapid la modul politico-economic pe care îl aveau pentru a se îndrepta către vest. Totodată, tradiția cooperării formale era în plină ascensiune, numărul organizațiilor internaționale fiind în continuă creștere. NATO, după căderea zidului Berlinului a fost privită mai degrabă cu încredere, decât cu scepticism. Nu doar statele din interiorul său au acceptat asta, dar aspectul a fost validat inclusiv de dorința altor țări de a deveni membre ale Alianței. În acest demers inclusiv Alianța și-a consolidat postura internațională.

În baza celor două caracteristici analizate – centralitate și independență – am putut observa o metamorfozare a NATO care a creat premisele influențării arenei internaționale. Puterea în termeni de comportament s-a putut amplifica inclusiv datorită mediului difuz de securitate care s-a lărgit mai ales pe orizontală înglobând din ce în ce mai multe amenințări: de la conflicte intrastatale, la acțiuni de terorism și sabotaj. În fața acestor provocări NATO a fost capabilă să coalizeze membrii săi în jurul unui deziderat comun astfel încât răspunsul să fie unul concret și conjugat. Inclusiv criteriile impuse statelor foste comuniste au fost o strategie de normativizare/standardizare a interacțiunilor internaționale. Elementele principale ale puterii NATO în termeni de comportament sunt constituie de coordonare, standardizare și putere blândă. Este admisibil faptul că succesul NATO se datorează inclusiv deschiderii pe care statele au arătat-o cooperării internaționale. Spre exemplu, fără investirea Secretarului General al NATO cu puterea pe care acesta o are în prezent (setarea agendei, reprezentarea organizației în raport cu alți actori internaționali, capacitatea de a media conflicte și dispute din interiorul organizației) NATO nu ar fi avut aceeași influență și vizibilitate.

Cu toate că ipoteza de cercetare a fost confirmată, lucrarea de față se confruntă și cu o serie de limitări. Pe de o parte, aplicarea cadrului teoretic la doar trei organizații internaționale nu poate extinde rezultatele cercetării în cazul tuturor organizațiilor internaționale de securitate. Cazul NATO vine doar să confirme faptul că demersul de cooperare pe linie politico-militară poate conduce la un actor internațional suficient de important și de activ pentru gestionarea amenințărilor generate de conflictele intrastatale, acțiunile teroriste și disputele internaționale. Pe de altă parte, au existat limitări serioase privind accesul la surse bibliografice, altele decât cele în limbile română, engleză și franceză. În perspectivă, liniile de cercetare viitoare ar putea să abordeze subiectul dezvoltării în oglindă a unor organizații internaționale, fie ele de securitate sau cu alt profil din domeniul politicilor înalte. De exemplu, am în vedere analizarea schimbărilor de putere de la nivelul sistemului internațional în contextul unor războaie de mici dimensiuni (precum cel din Ucraina, Orientul Mijlociu, Africa) și nu în contextul unor conflicte de anvergură globală. Pornind de la ideea că, într-

un mediu atât de interconectat precum cel în care trăim astăzi, nu este nevoie de acțiuni strict militare pentru a destabiliza un stat sau o regiune, ar putea fi testată ipoteza potrivit căreia organizațiile internaționale au capacitatea de a gestiona mai bine amenințările nontradiționale decât statele, cu atât mai mult cu cât organizațiile internaționale sunt astăzi un actor firesc al arenei globale.

Considerarea organizațiilor internaționale în toate problemele globale va rămâne cu atât mai importantă cu cât, pe de o parte consemnările istorice, cel puțin pentru secolul XX, prezintă o ciclicitate aproape perfectă a perioadelor de războaie și de pace. În acest context, schimbarea este inevitabilă, dar acest lucru nu presupune că trebuie să aibă și un caracter determinist, care să însemne că, în relațiile internaționale, toate procesele privind tranziția de putere au același deznodământ: războiul. Adoptând celebra idee a lui Alexandr Wendt privind anarhia (Wendt, 1992), la fel și schimbarea este ceea ce actorii internaționali fac din ea. Nu în ultimul rând, perspectivele asupra rolului organizațiilor internaționale merită să fie păstrate în atenție inclusiv datorită studiilor din domeniu care propun măsuri precum „inclusiunea statelor în instituții economice, politice și de securitate mai mari, care impun comportamente *normale* din punct de vedere istoric” pentru evitarea unor războaie hegemonice (Allison, 2022, p. 270).

Bibliografie selectivă

- Abbott, K. W. & Snidal, D. (1998). „Why States Act through Formal International Organizations”. *The Journal of Conflict Resolution*, 42(1), 3-32.
- Allison, G. (2022). *Capcana lui Tucidide*. București: Corint.
- Applebaum, A. (2019). *Cortina de Fier. Represiunea Sovietică în Europa de Est, 1945-1956*. București: Litera.
- Axelrod, R. (1984). *The Evolution of Cooperation*. New York : Basic Books.
- Axelrod, R. & Keohane, R. (1985). Achieving Cooperation Under Anarchy. Strategies and Institutions. *World Politics*, 38(1), 226-254.
- Axelrod, R. & Keohane, R. (1986). Achieving Cooperation Under Anarchy. Strategies and Institutions. În Kenneth A. Oye, *Cooperation Under Anarchy* (pg. 226-254). Princeton: Princeton University Press.
- Baldwin, D. (Ed.). (2010). *Neorealism și neoliberalism*. Iași: Institutul European.
- Barnett, M. & Duvall, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59(1), 39-75.

- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society*. Londra: MacMillan.
- Bull, H. & Watson, A. (1984). *The Expansion of International Society*. Oxford: Clarendon Press.
- Burchill, S. (2008). *Teorii ale relațiilor internaționale*. Iași: Editura Institutul European.
- Buzan, B. (2014). *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier.
- Buzan, B. & Little, R. (2009). *Sisteme internaționale în istoria lumii*. Iași: Polirom.
- Dîrdală, L. (2006). „Actori în sistemul internațional”. În Miroiu A. & R. S. Ungureanu, *Manual de relații internaționale* (pg. 43-60). Iași: Polirom.
- Gaddis, J. L. (2021). *Războiul Rece*. Iași: Polirom.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, R. (1988). „The Theory of Hegemonic War”. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 591-613.
- Gilpin, R. (2000). *Război și schimbare în politica mondială*. Craiova: Scrisul Românesc.
- Goldstein, J. (1988). *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press.
- Goldstein, J. & Pevehouse, J. (2008). *Relații internaționale*. Iași: Polirom.
- Gorman, D. (2017). *International Cooperation in the Early Twentieth Century*. Londra: Bloomsbury Publishing.
- Gray, S. C. (2010). *Războiul, pace și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*. Iași: Polirom.
- Haftel, Y. Z., & Thompson, A. (2006). „The Independence of International Organizations: Concept and Applications”. *The Journal of Conflict Resolution*, 50(2), 253-275.
- Harmel, P. (1967). *The Future Tasks of the Alliance - Harmel Report*.
- Howard-Ellis, C. (1928). *The Origin, Structure & Working of the League of Nations*. Edinburgh: Riverside.
- Ismay, H. (f.a.). *NATO Leaders*. Accesat 5 mai 2023. Preluat de pe NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_137930.htm.
- Jervis, R. (1978). „Cooperation Under the Security Dilemma”. *World Politics*, 30(2), 167-214.
- Judt, T. (2019). *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*. București: Litera.
- Kaplan, M. (1957). *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley & Sons.
- Kennedy, P. (2017). *Ascensiunea și decăderea marilor puteri*. Iași: Polirom.

- Keohane, R. (1984). *After Hegemony*. New Jersey: Princeton University Press.
- Keohane, R. (2002). *Power and Governance in a Partially Globalized World*. Londra: Routledge.
- Keohane, R. (2018). *International Institutions and State Power. Essays in International Relations Theory*. Londra : Routledge.
- Keohane, R. & Martin, L. (1995). „The Promise of Institutional Theory”. *International Security*, 20(1), 39-51.
- Keohane, R., & Nye, J. (2009). *Putere și interdependență*. Iași: Polirom.
- Kissinger, H. (2002). *Diplomația*. București: All.
- Kissinger, H. (2015). *Ordinea mondială*. București: RAO.
- Mearsheimer, J. (1994). „The False Promise of International Institutions”. *International Security*, 19(3), 5-49.
- Modelski, G. (1978). „The Long Cycle of Global Politics and the Nation-State”. *Comparative Studies in Society and History*, 20(2), 214-235.
- Modelski, G. (1987). *Long Cycles in World Politics*. Londra: Macmillan Press.
- Morgenthau, H. J. (2013). *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Polirom.
- NATO. (1949). *Tratatul Nord-Atlantic*. Ministerul Afacerilor Externe al României. Accesat 7 iulie 2023. Preluat de pe <https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf>.
- NATO. (1949a). *Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Area*. NATO Strategy Document 1949-1969.
- NATO. (1952). *Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Area*.
- NATO. (1995). *Study on NATO Enlargement*. Accesat 14 august 2023. Preluat de pe https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm.
- NATO. (1997). *Manualul NATO*. București: Nemira.
- NATO. (1999). *Manualul NATO*. Bruxelles: Biroul de informare și presă.
- NATO. (2001). *Manualul NATO*. Ministerul Informațiilor Publice.
- NATO. (2010). *Strategic Concept - Active Engagement, Modern Defence*. Lisabona: NATO.
- NATO. (2022). *Strategic Concepts*. Accesat 10 septembrie 2023 Preluat de pe NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm.

- NATO. (2022a). *Report of the Committee of Three*. Accesat 7 septembrie 2023. Preluat de pe NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_65237.htm.
- NATO. (f.a.1). *A Short History of NATO*. Accesat 14 august 2023. Preluat de pe NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm.
- Nye, J. (1991). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.
- Nye, J. (2012). *Viitorul puterii*. Iași: Polirom.
- Organski, A. (1958). *World Politics*. New York: Alfred Knopf.
- Pașcu, I. M. (2014). *Bătălia pentru NATO*. București: RAO.
- Simmons, B. & Martin, L. (2002). „International Organizations and Institutions”. W. Carlsnaes, T. Risse, & Simmons, B. (Eds.). *Handbook of International Relations*. Londra: Sage.
- Singer, D. (1961). „The Level-of-Analysis Problem in International Relations”. *World Politics*, 14(1), 77-92.
- Soare, S. (2013). „Tranziția de putere”. În D. Biro, *Relații Internaționale Contemporane* (pg. 20-40). Iași: Polirom.
- Strange, S. (1997). *State și Piețe*. Iași: Institutul European.
- Van Evera, S. (1997). *Guide to Methods for Students of Political Science*. Londra: Cornell University Press.
- Van Evera, S. (1999). *Causes of War. Power and the Roots of Conflict*. Ithaca: Cornell University Press.
- Walt, S. (2008). *Originile alianțelor*. Iași: Institutul European.
- Waltz, K. (1969). „The Stability of a Bipolar World”. În D. V. Edwards, *International Political Analysis. Readings* (pg. 318-343). New York: HOLT, RINEHART AND WINSTON, INC.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Boston: McGraw-Hill.
- Waltz, K. (2001). *Man, State and War*. New York: Columbia University Press.
- Weber, M. (2004). *The Vocation Lectures*. Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wight, M. (1998). *Politica de putere*. Chișinău: Editura ARC.